

“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI’NDA ASKERİ DEVRİM”
TARTIŞMASI ÜZERİNE BİR REHBER

Yazan: Gürsu GÜRSAKAL*

Özet

Bu çalışmada Batı askerî tarih literatüründe önemli bir yer kaplayan ve erken modern dönem Avrupa’sında olduğu iddia edilen “Askerî Devrim” ve bununla ilgili olan tartışmalar analitik ve mümkün olan en sade biçimde, ancak tartışmaların ve konunun karmaşık olmasından kaynaklanan çetrefilli tarafları da göz ardı edilmeyecek bir şekilde okuyucuya aktarılacak istenmiştir. Ayrıca Askerî Teknik Devrim (ATD) ve Askerî Faaliyetlerde Devrim(AFD) kavramları ve ilgili tartışmalara da sadece çıkış noktası ile ilgili olarak ana hatlarıyla değinilmiştir. Bu tartışmaları yakından takip etmek askerî, teknolojik ve ekonomik etkenlerin tarih boyunca karşılıklı etkileşimini ve dönüşümünü anlamak için son derece faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askerî Devrim, Askerî Teknik Devrim, Askerî Faaliyetlerde Devrim, Erken modern dönemde Avrupa, Teknolojik Devrimler.

Abstract

In this study, Military Revolution that was claimed to embody in Early Modern Europe and the related debate, both of which have gained a prominent place in Western Military History literature, are being intended to be conveyed in an analytical and simple format yet retaining the intricacies resulting from the complex nature of the issue. Besides, the broad lines of the concepts of Military Technical Revolution(MTR) and Revolution in Military Affairs(RMA) together with the related debate are pointed out with a view to their origins. It would be very useful to track those debates in order to apprehend the transformation and mutual interaction of military, economic and technological dynamics.

Key Words: Military Revolution, Military Technical Revolution, Revolution in Military Affairs, Early Modern Europe, Technological Revolutions.

* Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

Giriş

Askerî Devrim(AD) kavramı ilk olarak bundan yarım yüzyıl önce ortaya atılmış olmasına ve yaklaşık onar yıllık aralar ile Askerî Teknik Devrim(ATD) ile Askerî Faaliyetlerde Devrim(AFD) kavramlarının onu izlemiş olmasına rağmen bu kavramların Batı askerî tarih ve askerî strateji literatürünü gittikçe daha fazla meşgul etmesinin son on beş yılın eseri olduğu rahatça söylenebilir. Askerî Devrim ve ilgili tartışmalar, tarihçi-akademisyen ağırlıklı bir çevre tarafından yürütülmekte ve XVI.yüzyıl merkez olmak üzere erken modern dönem Avrupa (1500–1800) üzerinde cereyan etmektedir. ATD ve AFD tartışmaları ise daha çok stratejist ve asker ağırlıklı bir özneye sahip görünmektedir. Entellektüel savaş alanının odak noktasının ise bu sefer, 19. yy. ile günümüz arasında değişmekle beraber, 1980–1990 sonrası gelişmeler olduğu söylenebilir.

Aşağıda değinilecek olan sebeplerden dolayı, bu çalışmada ATD ve AFD kavramları ve ilgili tartışmalar üzerinde sadece çıkış noktası ile ilgili olarak ana hatlarıyla durulacak, daha akademik bir kulvarda seyreden ancak askerî, teknolojik ve ekonomik dinamiklerin karşılıklı etkileşimini ve dönüşümünü anlamak için akademik açıdan oldukça önemli olan AD kavramı ve onun üzerinden yürüyen tartışmalar değişik yönleri ile tanıtılmaya çalışılacaktır. Buna rağmen ATD ve AFD kavramları ve ilgili tartışmalar, daha önce ortaya çıkmış olan AD kavramının ve ilgili tartışmaların doğal bir parçası olarak ele alınmalıdır. Ayrıca şu an için popülerlik bakımından bayrağı AD'den daha çok öne çıkmış görünmeleri nedeniyle, en azından kavramların kökenlerine dair mümkün olabildiğince kısa bir değerlendirme de yapmak gerekecektir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise çalışmanın temelde İngilizcedeki tabiri ile bir survey (muayene etmek, yoklamak) niteliğinde olduğudur. Bu nedenle, ilgili çalışmada ortaya yeni bir fikir atmaktan veya değişik bir bakış açısı getirmekten daha ziyade bir literatür taraması yapmak ve konuya ilişkin günümüze değin yapıla gelmiş tartışma ve eserleri belli bir düzende ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu açıdan, aslında çalışmada yapılmak istenilen şey, konuya ilişkin daha önceki eserlerin ve tartışmaların bir nevi haritası çıkarmak, bunların ilgili literatürün neresine ve nasıl bir perspektifle yerleştirilmesi gerektiğini, konuya yeni olan ve ilgi duyan okuyuculara aktarmaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise ele alınan konunun veya sorunun önemi üzerine vurgu yapmak ve ilgili konuya veya soruna ilişkin bilimsel bir ilgi uyandırmaktır. Bu nedenle, her ne kadar konunun seçimi ve kaynakların tertibi belli bir dereceye kadar yorumlamayı gerektiriyor olsa da, ilgili tartışmalara taraf olunmaktan ve lehte veya aleyhte bir görüş belirtmekten mümkün olduğunca kaçınılmıştır. Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, konunun temelde Batı askerî uygulamalarının dikkate alınarak sınırlandırıldığıdır. Bu nedenle, aynı dönemdeki Osmanlı veya doğu Asya askerî uygulamaları, teknolojisi, teşkilatı vb. konular ele alınmamıştır. Ancak, konuya ilişkin karşılaştırmalı bir analizini yapmak ve bunları AD tartışması ile bütünleştirmek, son derece önemli ve gelecekte üzerinde durulması gereken ayrı bir çalışma konusu olarak görülmektedir.

Askerî Teknik Devrim ve Askerî Faaliyetlerde Devrim

Tartışmacıların kökeninden de anlaşılabilir olduğu gibi, ATD ve AFD tartışmalarının güncel ve olası sorunların çözümünü amaç fonksiyonu olarak belirlemiş, pratiğe yönelik çabalar olduğu açıktır. I. Körfez Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Silahlı Kuvvetleri'nin kullanmış olduğu yüksek teknolojinin, ezici üstünlükle sağlanan başarıdaki payının çok büyük olduğunu ve Askerî Faaliyetlerde Devrimin gerçekleştiğini dolayısı ile, bundan sonra ABD'nin silahlı kuvvetlerini ve gelecekteki savunma bütçelerini hazırlarken bu önemli noktanın göz önünde bulundurulması gerektiğini savunan etkili bir grubun varlığı dikkat çekmektedir. Söz konusu grubun öne sürdüğü tezler, eşine az rastlanır büyüklükte bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Bu etkili grubun önde gelen kişilikleri, Nihai Değerlendirmeler Dairesi (NDD) Başkanı Andrew Marshall, akademisyen sıfatı taşıyan Andrew Krepinevich ve Eliot Cohen, eski Genelkurmay Başkanı Yardımcısı emekli Amiral William Owens olarak sayılabilir. Ancak, hiç şüphesiz bu grubun lideri, Krepinevich ve Cohen gibi akademisyenlerin de koruyucusu olan ve oldukça ilginç bir kariyeri bulunan Andrew W. Marshall'dır.

Marshall, 1949'da ilk Amerikan think-tankı olan RAND Corporation'a girmiş ve içinde Herman Kahn, Albert Wohlstetter ve daha sonra A.B.D. Savunma Bakanı olacak James Schlesinger gibi oyun teorisi, istatistik vb. yöntemlerle değişik senaryolar yaratarak Soğuk Savaş döneminin nükleer kilitlenmesinden ABD'yi çıkartacak çözümler geliştirmeye çalışan bir çekirdek stratejist kadrosuna dâhil olmuştur. 1972'de Nixon hükümetinin Sovyet ve Çin nükleer kabiliyetleri ile ilgili bütün istihbarat çalışmalarının toplanacağı Nihai Değerlendirmeler Dairesi (Office of Net Assessment) adında ve Pentagon bünyesinde bir kuruluş oluşturmuş, Marshall'ın RAND'daki çalışma arkadaşı olan Schlesinger de NDD'nin ilk başkanı olarak Marshall'ı atamıştır.

1972'den bu yana istisnasız bütün A.B.D. başkanlarının Marshall'ı NDD'nin başına tekrar atamış olduğu ve hâlen 83 yaşında olmasına rağmen Marshall'ın bu görevi yürütmekte olduğu göz önüne alınırsa Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz ve Richard Armitage gibi şu an ve yakın geçmişte ABD siyaset sahnesinde yer almış önemli aktörlerin birçoğu için Marshall'ın saygı duyulan bir akıl hocası olması şaşırtıcı değildir.

Öte yandan, AFD düşüncesinin kökleri 1960'lardan itibaren Sovyet askerî teorisyenlerinin ortaya attığı Askerî Teknik Devrim¹ kavramına dayanmaktadır. Metz ve Kievit'in² belirttiği gibi, tarihin devrimler tarafından yönlendirildiği düşüncesine büyük bir sempati ile bakan Marksist zihniyetten beslenen Sovyet askerî düşüncesindeki bu eğilim 1970'lerde iyice kuvvetlendi

¹ATD literatürü için bkz. John Erickson (Editor), The Military-Technical Revolution; Its Impact On Strategy And Foreign Policy, F.A. Praeger, New York, 1966.

² Steven Metz, James Kievit, Strategy And The Revolution In Military Affairs: From Theory to Policy, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, June 27, 1995, s.2

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

ve ilk defa AFD kavramı da bu literatürün bir uzantısı olarak ortaya çıktı.³ Sovyet stratejist ve askerî teorisyenleri ki, bunlar genellikle küçük rütbeli subaylardı, bilgisayar, uzaydan gözleme ve uzun menzilli füze teknolojilerinin yeni bir askerî teknoloji seviyesine denk geldiğini ileri sürmüşlerdi.⁴

Carter yönetiminin (1977–1981), 1970'li yılların ikinci yarısında konvansiyonel bir savaşta büyük bir tehdit olan Sovyet zırhlı birliklerine karşı geliştirdiği hassas güdümlü mühimmat ve hızlı hedef belirleme sistemleri ile elektromanyetik görünmezlik teknolojisinin (stealth) etkisi ile 1980'lerin başında bu literatür en yüksek rütbeli Sovyet askerî makamları tarafından açıkça dile getirilmiştir.⁵ ATD literatürüne atıf yapan Sovyet Genelkurmay Başkanı Nikolai Ogarkov'un 1982 ve 1984'te yayınlanan iki kısa metni bugün AFD literatürünün başucu eserlerinden sayılmakta ve konu ile ilgili neredeyse bütün eserlerde adı geçmektedir.⁶

Sovyetleri yakından takip eden Marshall, Körfez Savaşı'ndan sonra Krepinevich⁷ tarafından 1992'de NDD için yazılan ve önsözünde yazarın Marshall ile 1990–1992 arasında yapmış olduğu “bire-bir” konuşmalardan faydalandığını belirttiği ve Marshall'ın da bir önsöz yazdığı “The Military Technical Revolution: A Preliminary Assesment”⁸ adlı makale kanalıyla A.B.D. savunma çevrelerinde AFD tartışmasını başlatmıştır.

Buna bir furya demek yanlış olmayacaktır zira son on beş yıldır AFD üzerine çok geniş bir literatür oluşmuştur.⁹ Murray'ın da belirttiği gibi “AFD terimi Beltway'de (Bu terimi Washington'daki politik çevreler olarak çevirebiliriz) ve savunma konularıyla ilgilenen akademisyenler arasında bir klişe hâline geldi. Dennis Showalter'in yakın zamanda bir konferansta zikrettiği gibi, silahlı kuvvetler içinde ‘AFD tıpkı TKY (Toplam Kalite Yönetimi) gibi moda bir kısaltma oldu.’ *Bu heveskârlığın büyük bir bölümünün çok küçük bir miktar tarihsel bilgiye dayanması, askerî değişim ve yenilikler hakkındaki düşüncelere yarardan çok*

³ Nikolai Andreevich Lomov, *Scientific-Technical Progress and the Revolution in Military Affairs (a Soviet View)*, United States Air Force, Washington, DC, 1973.

⁴ James R. Blaker, *Understanding the Revolution in Military Affairs: A Guide to America's 21st Century Defense*, Progressive Policy Institute Defense Working Paper No.3, January 1997, s.5

⁵ Blaker, *Understanding*, s.5-6; MacGregor Knox (Editor), Williamson Murray (Editor), *The Dynamics of Military Revolution, 1300-2050*, Cambridge University Press, 2001, s.2

⁶ Metz ve Kievit, *Strategy And The Revolution*, s.2; MacGregor ve Williamson, *The Dynamics*, s.3; Blaker, *Understanding*, s.6; Jeffrey R. Cooper, *Another View Of The Revolution In Military Affairs*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, July 15, 1994, s.17.

⁷ Krepinevich sonradan CSBA (Stratejik ve Bütçe Değerlendirmeleri Merkezi) adlı bir think-tank kuruluşunun başkanı olacaktır.

⁸ Andrew F. Krepinevich, *The Military Technical Revolution: A Preliminary Assesment*, NDD için hazırlanmış rapor, July, 1992.

⁹ A.B.D. kaynaklı bir think-tank kuruluşu olan Commonwealth Institute'nin oluşturduğu <http://www.comw.org/rma/> internet adresinden AFD tartışmaları ile ilgili konulara göre sınıflandırılmış şaşırtıcı derecede geniş bir bibliyografyaya ulaşmak mümkündür.

“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI ÜZERİNE BİR REHBER

zarar getirebilmesi açısından kaygı vericidir.”¹⁰ Bush politikalarını eleştiren Bush Watch (Bush Watch, Bush politikalarını eleştiren makalelerin yayınlandığı günlük siyasi bir internet dergisidir kabaca Bush Gözlemi veya Bush Bekçiliği olarak çevrilebilir.) adlı derginin bile web sayfalarında AFD'ye yer ayırmış olmasının¹¹ ve AFD literatürünün ulaştığı boyutların, Michael E. O'Hanlon'un Ulusal Savunma Üniversitesi'nde sunduğu bir makalenin¹² 'AFD Manyaklığına Dikkat !' şeklindeki başlığını haklı çıkarır bir durum yarattığı söylenebilir.

AFD tartışmasının A.B.D. politik ve savunma çevreleri içindeki çeşitli gruplar arasındaki rekabetle yakından ilişkili ve askerî bütçe üzerinden yürütülen politik ve ekonomik çıkar hesaplarıyla yüklü olması, bu tartışmayı bilimsel bir açıdan yürütürken de çok dikkatli olunmasını ve çabuk yargılara varmadan önce bir parça da tarihsel altyapı üzerinde çalışılmasını gerektirmektedir.

Askerî Devrim Tartışmasının Genel Seyri ve Önemi Hakkında

AD kavramı, ilk olarak erken modern dönem İsveç tarihi konusunda uzman olan Michael Roberts tarafından 1955 yılının Ocak ayında Belfast'ta Queen Üniversitesi'nin bir açılış dersinde ortaya atılmıştır. Parker şöyle demektedir: “Eğer Sir George Clark bu dersi gözüne kestirip gerçekleştirilmesinden iki yıl sonra ‘War and Society in Seventeenth Century’ adı ile basılacak olan Wiles Derslerinde özel bir övgüye tabi tutarak yeni bir ortodoksi(ortodoksi burada genel olarak doğru olduğu varsayılan görüş ya da fikirler anlamında kullanılmıştır) olarak sunmasaydı Roberts'ın bu yeni katkısı da diğer birçok başlangıç dersleri gibi unutulup gidecekti. Sonraki çeyrek yüzyıl boyunca erken modern dönem Avrupası üzerine olan ve içinde savaş sanatı bahsi geçen hemen bütün yapıtlar Roberts'ın tezini özetleyen bir iki paragraf içermiştir”¹³.

Roberts'ın Askerî Devrim'i 1560–1660 yılları arasında meydana gelmiştir ve temelde dört ana başlık altında toplanabilir:¹⁴

- Taktik Devrim: Kare şeklinde mızraklı ve ateşli silahlar kullanan piyadelerden oluşmuş taktik düzenin yerini ince uzun düz hatlar şeklinde dizilmiş piyade düzenlerinin alması.

¹⁰ Williamson Murray, Thinking About Revolutions in Military Affairs, Joint Forces Quarterly, Summer 1992, s.69.

¹¹ <http://www.bushwatch.org/rma.htm> adresinden Bush karşıtlarının AFD ile ilgili görüşlerine ulaşmak mümkündür.

¹² Michael E. O'Hanlon, Beware the “RMA'nia!”, Ulusal Savunma Üniversitesi'nde sunulmuş makale, September 9, 1998 www.brookings.edu/dybdocroot/views/articles/ohanlon/1998ndu.htm

¹³ Geoffrey Parker, The “Military Revolution,” 1955-2005: From Belfast to Barcelona and The Hague, The Journal of Military History, 69, January 2005, s.206.

¹⁴ Geoffrey Parker, “The ‘Military Revolution,’ 1560-1660—a Myth?”, Journal of Modern History, Vol. 48, Issue 2, June 1976, s.195-196.

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

- Ordu Büyüklüklerindeki Değişim: “II. Felipe kendi zamanında muhtemelen 40.000 kişilik bir orduyla Avrupa'ya hâkim olmaya çalışırken bir yüzyıl sonra XIV. Louis'in üstünlüğünü sürdürmesi için 400.000 kişilik bir ordu gerekli görülüyordu.”¹⁵
- Stratejik Devrim: Daha büyük ordularla daha iddialı ve karmaşık stratejik planlar yapmak olasıydı.
- Son olarak savaşın ölçeğinde gerçekleşen bu eşi görülmemiş değişimin yol açtığı daha büyük yıkımın, daha çok iktisadi yükün ve bunlarla birlikte gelen daha çok idari kabiliyet gereksiniminin halk ve yönetenlere getirdiği sorunlardaki değişim.

1976 yılında Geoffrey Parker “The ‘Military Revolution,’ 1560–1660 - a Myth?”¹⁶ adlı makalesiyle Roberts’ın tezini birkaç değişiklik yaparak yeniden gündeme getirmiştir. O’na göre Roberts, Gustav Adolf’un Askerî Devrim’e olan katkılarını fazla ön plana çıkartmış; Fransız, Hollanda ve Habsburg katkılarını küçümsemişti. Ayrıca devrimin başlangıç tarihini yaklaşık yüz yıl daha önceye, İtalyan Savaşları’nın başlangıcı olan 1494’e yerleştirmek mümkündü ve Roberts’ın değinmediği kuşatma savaş teknikleri de büyük önem taşımaktaydı.

Ancak AD tartışmasındaki en büyük kilometre taşlarından biri Parker’in 1984 yılında verdiği Lee Knowles derslerinin 1988 yılında yayınlanması ile oluşan “The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West, 1500–1800” isimli kitabıdır.¹⁷ Parker bu kitap ile “Başlangıçta doğal kaynaklar açısından bu kadar küçük ve kusurlu olan Batı’nın bunu üstün kara ve deniz askerî gücü ile nasıl kapattığını”¹⁸ ve 1800’lerde nasıl olup da Dünya yüzölçümünün 1/3’ünü kaplayan bir imparatorluk kurabildiğini sorgulamıştı. Ancak, AD konusunda temel olarak 1976 tarihli makalesinde ileri sürdüğü tezleri genişletmiş olmaktan başka bir şey yapmadığı görülmektedir.

Buna rağmen Parker çok önemli bir nokta yakalamış olmalıydı. Nitekim Stephen Morillo 2004 yılında bir kitap eleştirisinde şöyle yazacaktı: “Dünya askerî tarihçilerinin sahasına son on beş yıldır iki bağlantılı soru hâkim olmuş durumda. Birincisi ‘batı ayrıcalığı’nın yani (Batı’nın tutarlı olarak tanımlanabilir bir kavram olduğunu varsayarak) Batı askerî uygulamalarının Dünya’nın diğer kısımlarındakilerden askerî etkinlik açısından ne ölçüde farklı -eğer gerçekten bir fark var ise- olduğudur. İkincisi ise erken modern dönemde Avrupa’daki

¹⁵ Michael Roberts, “The Military Revolution, 1560-1660”, The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe, Clifford J. Rogers (Editor), Westview Press, 1995 içinde, s. 19

¹⁶ Parker, The ‘Military Revolution,’ 1560-1660, s.195-214.

¹⁷ Geoffrey Parker, The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West, 1500-1800, Cambridge University Press, 1996.

¹⁸ Parker, The Military Revolution, s.4

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

askerî devrim sorunudur: 1500'den sonra Avrupalıların Dünya sahnesinde ön plana çıkmasında bu devrim ne gibi bir rol oynamıştır? Her iki soru da daha geniş bir sorun olan 'Batı'nın yükselişi'nin bir parçasıdır ve doğru veya yanlış son zamanlarda bu daha geniş sürecin açıklayıcıları arasında oldukça merkezi bir yer almıştır.”¹⁹

Temel Yapıtaşları

Askerî Devrim tartışmalarının bir sonraki aşamasına geçmeden Backman'dan devrim kelimesinin niteliği ve tarihçilerle olan ilişkisi üzerine bir alıntı yapmak doğru olacaktır: “Tarihçiler ‘devrim’ terimini sık sık kötüye kullanmıştır. Onu ya belli bir zamanda her ne hakkında konuşuyorlarsa onun önemini abartmak için veya kendilerinin konuya olan ilgilerini haklı çıkarmak için kullanırlar. Gerçekte tarihçiler bazen bu kelime ile bir aşk ilişkisi yaşamaktadırlar. Çünkü, yakın tarihli birçok kitaba şöyle bir bakmak şunları görmeye yetecektir: ‘devrimsel artistik hareketler’, ‘entelektüel devrimler’, ‘edebiyat çalışmalarında devrim’, ‘devrimsel devlet idaresi kavramları’, ‘teknolojik devrimler’, ‘devrimsel dini kimlik kavramları’, ‘iş yapma şekillerinde devrim’, ‘tiyatroya devrimsel yaklaşımlar’ ve hatta açık bir oksimoron (birbirleriyle çelişen iki ayrı özellik veya düşünceyi barındıran tamlamalara oksimoron denmektedir) olan ‘demokratik devrimler’. Genellikle anlatılmaya çalışılan basitçe değişimdir ve değişim insan hayatının bir kuralıdır. Hiçbir şey tamamı ile aynı kalmaz ve eğer her değişim bir devrim olarak görülürse o zaman devrim sözcüğünün anlamı yitirilir... Devrim gerçekte insan hayatının herhangi bir yönünü yöneten veya düzenleyen temel yapıların ve varsayımların radikal, sürekli ve çoğunlukla daha önceden kestirilemez bir biçimde değişmesidir. Tarihte gerçek devrimler nispeten nadirdir...”²⁰

Backman'ı doğrularcasına önce Jeremy Black “A Military Revolution?”²¹ adlı eserinde başta mızraktan süngüye ve kare şeklindeki taktik düzenden

¹⁹ Stephen Morillo, Book Review, Journal of World History, Vol. 15, No.4, December 2004, s.525. “Batı'nın yükselişi” literatürü uzun zamandır bir seri eserle kendini belli etmektedir. William McNeill, The Rise of the West : A History of the Human Community, University Of Chicago Press, 1963 (1991'de tekrar basılmıştır) ve Carlo Cipolla, Guns, Sails, and Empires: Technological Innovation and the Early Phases of European Expansion, 1400- 1700, Collins, London, 1965(1985'de tekrar basılmıştır), ekonomik alanda ise Douglass C. North and Robert Paul Thomas, The Rise of the Western World: a New Economic History, Cambridge University Press, 1973 türünün erken örneklerindendir. Yakın zamanlardaki tartışmalar için bkz. Jared Diamond, Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies, W. W. Norton & Company, New York, 1999 ve Kenneth Pomeranz, The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy, Princeton University Press, Princeton, N.J, 2000.

²⁰ Clifford R. Backman, The Worlds of Medieval Europe, Oxford University Press, 2003, s.155.

²¹ Jeremy Black, A Military Revolution ? Military Change and European Society, 1550-1800, Humanities Press International, New Jersey, 1991. Black daha sonra da tezlerini tekrarlamıştır bkz. Jeremy Black, A Military Revolution ? A 1660-1792 Perspective, The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe, Clifford J. Rogers (Editor), Westview Press, 1995 içinde s.95-113.

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

doğrusal taktik düzene geçiş olmak üzere esas devrimsel nitelikteki değişimlerin 1660–1760 döneminde gerçekleştiğini savunmuştur. Daha sonra, 1993 yılında AD tartışmalarını çok daha ilginç kılacak bir biçimde Clifford Rogers²² dikkatleri 1300-1500'e yani Roberts ve Parker'in ele aldığı dönemden yaklaşık iki yüzyıl geriye doğru çekmeyi başarmıştır. Rogers, 1300'lerin başında oluşmaya başlayan bir piyade devriminden ve daha sonra Yüz Yıl Savaşları'nın sonuna doğru 1400'lerin başında ateşli silahların çok daha etkin kullanılmasına imkan veren değişik bir barut üretim tekniğinin kullanılması ile meydana gelen bir topçu devriminden bahsetmekteydi.²³

Tartışmalara yapılan bu son katkılar önemli bir gerçeği de ortaya çıkarmıştı. Backman'dan daha önce aktarılan görüşlere benzer bir saptamayı yaparak Rogers, duruma şöyle bir açıklık getirmiştir:

“Tarihte devrim kavramı Şanlı Devrim, Fransız Devrimi, Kopernik Devrimi ve Sanayi Devrimi gibi birbirinden çok farklı olguları kapsayacak kadar esnek bir kavramdır. Ancak her bir durumda devrim var olan durumdaki hızlı bir değişime işaret etmektedir. Söz konusu zaman dilimi devrimin büyüklüğüne yani değişime tabii olan şeyin bir devlet, sosyal yapı veya bir ekonomi olmasına göre birkaç yıl ile bir yüz yıl arasında değişmekte; ancak hiçbir durumda bunu aşmamaktadır.”²⁴

Şu hâlde, AD kavramı Black'in XVII. yüzyıla doğru ileri itmesi ile Rogers'in XIV. yüzyıla doğru geriye çekmesi arasında kalmış ve bir kopma noktasına gelmişti.²⁵ Ancak, Rogers'ın makalesini çok önemli kılan unsurlar sadece bir ortaçağ uzmanı titizliği ile incelediği piyade ve topçu devrimleri değil, AD tartışmalarının en büyük sorusuna getirdiği alternatif açıklama idi. Eğer 1300–1800 arası 5 yüz yıl boyunca Avrupa askerî devrim yaşamışsa, bu bir değil birçok devrim olmalıydı.

Rogers bu vardığı sonuçtan yola çıkarak devrim ve evrim kavramlarını uzlaştıran, 1972'de Stephen Jay Gold'un ve Miles Eldredge türlerin evrimsel gelişimini açıklamak için ortaya attıkları ve “kesikli denge” adını verdikleri bir modeli adapte etmeyi önerdi. Bu model kısa sürede oluşan ani değişimler ile bunlar arasında yer alan nispi durgunluk veya yavaş değişim dönemlerini öngörmekteydi.²⁶

“Kesikli denge” modeli şu ana kadar tartışmaya getirilmiş en önemli

²² Clifford J. Rogers, *The Military Revolutions of the Hundred Years War*, *The Journal of Military History*, Vol. 57, Issues 2, April 1993, s. 241-78.

²³ Piyadenin Ortaçağ Avrupası'ndaki rolü ve farklı görüşler için bkz. J.F. Verbruggen, *The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages from the Eighth Century to 1340*, Boydell Press, 1997, s.111-203 ve John France, *Western Warfare in the Age of Crusades, 1000-1300*, UCL Press, 1999, s. 64-76.

²⁴ Rogers, *The Military Revolutions*, s.276.

²⁵ Thomas F. Arnold, *War in Sixteenth-Century Europe: Revolution and Renaissance*, *European Warfare, 1453-1815*, Jeremy Black(Editör), Palgrave Macmillan, 1999 içinde s. 28.

²⁶ Rogers, *The Military Revolutions*, s. 277.

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

katkılardan biri olma niteliğini sürdürmektedir. Rogers'ın makalesinden sonra Bert S. Hall, AD tezlerine ve özellikle Parker'a karşı eleştiriler getirdiği ve onu “tek tip teknolojik ilerlemeye” inanmak ve “tarihin yalnızca bir döneminde tek bir askerî devrimin”²⁷ varlığını savunmakla suçladığı hatırı sayılır bir çalışma olan “Weapons and Warfare in Renaissance Europe: Gunpowder, Technology and Tactics” eserini yayınlamış ve buna Thomas Arnold²⁸ ile John F. Guilmartin'in²⁹ odak noktasını tekrar XVI. yüzyıla çekme çabaları eklenmiştir. Hall'un öğrencisi olan Kelly De Vries de 1998'de War in History dergisinde Rogers'ın piyade devriminin dayanaklarından biri olan İngiliz uzun yayının³⁰ etkinliğine ve Parker'in “Trace Italienne”³¹ teorisine aynı anda hücum etmiştir.³² Bütün bunlardan başka orta çağ askerî tarihinin başta Bernard Bachrach ve John France olmak üzere en büyük uzmanları ortaçağ boyunca süvarinin üstün olduğu görüşüne karşı olan büyük antipatileri dolayısı ile ortaçağda gerçekleşmiş bir piyade devrimine karşı çıkmaktadırlar.³³ Ancak bütün bunlara rağmen Rogers'ın modeli hâlen askerî devrim ve evrim dinamiklerini açıklamada genel kabul görmüş elde bulunan en iyi model niteliğini sürdürmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Batı literatüründe önemli bir yer kaplayan AD tartışmaları

²⁷ Bert S. Hall, Weapons and Warfare in Renaissance Europe: Gunpowder, Technology, and Tactics, The Johns Hopkins University Press, 1997, s.203-210

²⁸ Arnold, War in Sixteenth Century

²⁹ John F. Guilmartin, "The Military Revolution: Origins and First Tests Abroad", The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe, Clifford J. Rogers (Editör), Westview Press, 1995 içinde s.299-333.

³⁰ İngiliz uzun yayı aslında 13. yüzyıla kadar Galler bölgesi dışında pek bilinmezken I. Edward'ın (h.1239–1307) Gal Savaşları sırasında İngiliz ordusunun cephaneliğine katılmış ve bundan böyle İngiliz uzun yayı olarak anılmıştır.

³¹ Parker ordu büyüklüklerinin ve savunma harcamalarının artmasını, toplardan korunmak için İtalya'da geliştirilen ve bu yüzden “İtalyan İzi” olarak adlandırılan bir çeşit kale yapım tekniğine bağlıyordu. Parker The ‘Military Revolution,’ 1560–1660, s. 203-208 ve Parker, The Military Revolution, s. 169-171. Ayrıca bkz. Mahinder S. Kingra, The Trace Italienne and the Military Revolution During the Eighty Years' War, 1567-1648, The Journal of Military History, Vol. 57, No.3, April 1993, s. 431-446.

³² Kelly de Vries, Catapults Are Not Atomic Bombs: Towards a Redefinition of ‘Effectiveness’ in Premodern Military Technology, War in History, Vol. 4, No.4, 1997 s. 454-70. Rogers'ın De Vries'e verdiği karşılık için bkz. Clifford J. Rogers, The Efficiency of the English Longbow: A Reply to Kelly De Vries, The Journal of Military History, Vol. 5, No. 2, 1998, s. 233-42.

³³ Konu 1962'de Lynn White'ın ortaya attığı “üzengi” tezine karşı Bachrach'ın yazdığı bir dizi makaleye ve ortaçağ askerî tarihçilerinin Oman'ın hâlen akademik olmayan çevrelerde yaygın olarak kabul gören ortaçağda savaş sanatının çok geri olduğu ve disiplinsiz bir grup olan atlı feodal şövalyelerin etkinsizliği ve benzeri. görüşlerine karşı tepkili tutumlarına kadar uzanmaktadır. Ayrıntı için bkz. Kelly De Vries, Medieval Military Technology, Broadview Press, 1992, s.95-123 ve Charles Oman, A History of the Art of War in the Middle Ages, 2 Vols., Greenhill Books, London, 1991.

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

analitik ve mümkün olan en sade biçimde, ancak tartışmaların ve konunun karmaşık doğasından kaynaklanan çetrefilli tarafları da göz ardı edilmeyecek bir biçimde okuyucuya aktarılacak istenmiştir. Görüldüğü gibi, AD ve onun bir kolu veya türevi olan ATD ve AFD tartışmaları zaman aralığı olarak geç Ortaçağ'dan günümüze kadar uzanan, çalışma sahası olarak ise askerlik, ekonomi, teknoloji ve bunların tarihleri gibi neredeyse uçsuz bucaksız bir alanda yapılmaktadır.

Fernand Braudel'in "Teknoloji tarihi bütün çeşitliliği ile insanlık tarihidir. Bu yüzden teknoloji tarihi uzmanları onu kavramakta bu kadar zorlanmaktadır"³⁴ satırları göz önüne alınırsa, bu uzmanlık alanların hepsine birden hâkim olmak bir yana, söz konusu olan bu uzun zaman dilimi de hesaba katıldığında, yalnızca birine bile hâkim olmanın ne kadar zor olduğu anlaşılabilir.

Genelde teknoloji tarihi ile ilgili olarak daha fazla ortaya atılan, ancak AD tartışmasının bütün parametrelerinin, hatta daha genel olarak bütün sosyal bilimcilerin karşılaştığı bir sorun olarak belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus da “birden fazla değişkenin karşılıklı etkileşimi” sorunudur. AD ve ilgili tartışmalarda hep teknolojik değişimin askerlik sanatı üzerinde olan etkileri mercek altına alınmaktadır. Bunun doğru olduğunu, yani teknolojinin askerlik sanatını belirlediğini, hatta bir an için çok daha aşırı bir pozisyon alarak, askerî tarih boyunca sadece teknolojinin olayların gidişatını belirlediğini doğru varsayalım. Şu hâlde bile bir kez biraz daha derine inildiği ve “o hâlde teknolojiyi belirleyen faktörler nedir?” diye bir soru yöneltildiği zaman karşımıza ekonomiden sosyal ve kültürel yapıya kadar birçok değişken ortaya çıkmaktadır.

Bu şunun için büyük önem arz etmektedir: Roberts'ın AD tezinin, askerî teknoloji ve askerî pratikteki değişimlerin toplumsal ve iktisadi hayata olan yansımaları üzerinde durduğu daha önce ifade edilmişti. Eğer iktisadi ve sosyal yapı aynı zamanda teknoloji üzerinden askerlik sanatını etkiliyorsa o zaman ortaya çıkan tablo şudur: *iktisadi ve sosyal yapı hem askerlik sanatını etkilemekte hem de ondan etkilenmektedir*. Buna çok benzeyen bir durum yine Roberts'ın değindiği askerî gereksinimler sonucu devletlerin artan idari ve mali yetenekleri ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Hall bunun tam tersinin de mümkün olabileceğini yani devletlerin artan idari ve mali yeteneklerinin daha büyük ordular kurmalarının sebebi olabileceğini oldukça yetkin bir şekilde göstermiştir³⁵.

Bütün bu değerlendirmeler, eldeki soruna tatmin edici bir açıklama getirmenin zorluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, bütün bu zorluklara rağmen geç Ortaçağlardan bu yana (özellikle de XIV. ve XVI. yüzyıllar arasında) Avrupa'nın geçirdiği kritik dönüşümleri bütün veçheleriyle dikkatli bir etüde tabii tutmadan, tarih boyunca askerlik sanatında oluşan değişim dinamiklerini anlamak oldukça güç olacaktır. Daha da önemlisi, bu dinamikleri belli bir teoriye

³⁴ Hall , Weapons and Warfare, s.3

³⁵ Hall , Weapons and Warfare, s.218-224. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jan Glete, War and State in Early Modern Europe: Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal-military States, 1500-1660, Routledge, 2001.

***“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER***

yerleştirip günümüz için çeşitli modeller kurarak gelecek için sağlıklı projeksiyonlar yapmak pek de mümkün olmayacaktır.

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

KAYNAKLAR

ARNOLD, Thomas F., War in Sixteenth-Century Europe: Revolution and Renaissance. **European Warfare**, 1453-1815, Jeremy Black(Editör), Palgrave Macmillan, 1999 içinde s. 23-44.

BACKMAN, Clifford R., **The Worlds of Medieval Europe**, Oxford University Press, 2003.

BLACK, Jeremy A., Military Revolution? **Military Change and European Society**, 1550-1800, Humanities Press International, New Jersey, 1991.

BLACK, Jeremy A., **Military Revolution? A 1660-1792 Perspective**. The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe, Clifford J. Rogers (Editor), Westview Press, 1995 içinde s.95-113.

BLAKER, James R., Understanding the Revolution in Military Affairs: A Guide to America's 21st Century Defense, **Progressive Policy Institute Defense Working Paper** No.3, January 1997.

CİPOLLÀ, Carlo, Guns, Sails, and Empires: Technological Innovation and the Early Phases of European Expansion, 1400- 1700, Collins, London, 1965.

COOPER, R. Jeffrey., **Another View Of The Revolution In Military Affairs**, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, July 15, 1994.

DEVRIES, Kelly, **Medieval Military Technology**, Broadview Press, 1992.

DEVRIES, Kelly, Catapults Are Not Atomic Bombs: Towards a Redefinition of 'Effectiveness' in Premodern Military Technology, **War in History**, Vol. 4, No.4, s. 454-70, 1997.

DIAMOND, Jared, **Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies**, W. W. Norton & Company, New York, 1999.

ERICKSON, John (Editor), **The Military-Technical Revolution; Its Impact On Strategy And Foreign Policy**, F.A. Praeger, New York, 1966.

FRANCE, John, **Western Warfare in the Age of Crusades**, 1000-1300, UCL Press, 1999.

GLATE, Jan, War and State in Early Modern Europe: Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal-military States, 1500-1660, Routledge, 2001.

GUİLMARTÍN, John F., "The Military Revolution: Origins and First Tests Abroad". The Military Revolution Debate: **Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Clifford J. Rogers (Editör), Westview Press, 1995 içinde s.299-333.

HALL, Bert S., **Weapons and Warfare in Renaissance Europe: Gunpowder, Technology, and Tactics**, The Johns Hopkins University Press, 1997.

LOMOV, Nikolai Andreevich, **Scientific-Technical Progress and the Revolution in Military Affairs (a Soviet View)**, United States Air Force, Washington, DC, 1973.

KİEVİT James, Metz Steven, **Strategy And The Revolution In Military Affairs: From Theory to Policy**, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, June 27, 1995.

KİNGRA, Mahinder S., The Trace Italienne and the Military Revolution During

**“ERKEN MODERN DÖNEM AVRUPASI'NDA ASKERİ DEVRİM” TARTIŞMASI
ÜZERİNE BİR REHBER**

the Eighty Years' War, 1567-1648, **The Journal of Military History**, Vol. 57, No.3, April 1993, s. 431-446.

KNOX, MacGregor (Editor), Murray, Williamson (Editor), **The Dynamics of Military Revolution**, 1300-2050, Cambridge University Press, 2001.

KREPİNEVİCH, Andrew F., **The Military Technical Revolution: A Preliminary Assessment**, NDD için hazırlanmış rapor, July, 1992.

MCNEİLL, William, **The Rise of the West : A History of the Human Community**, University Of Chicago Press, 1963

MORİLLO, Stephen, Book Review, **Journal of World History**, Vol. 15, No.4, December 2004, s. 525-530.

MURRAY, Williamson, Thinking About Revolutions in Military Affairs, **Joint Forces Quarterly**, Summer, 1992.

NORTH, Douglass C. and Thomas, Robert Paul, **The Rise of the Western World: a New Economic History**, Cambridge University Press, 1973.

O'HANLON, Michael E., Beware the "RMA'nial", Ulusal Savunma Üniversitesinde sunulmuş makale, September 9, 1998 <[www.brookings.edu/dybdocroot /views/articles/ohanlon/1998ndu.htm](http://www.brookings.edu/dybdocroot/views/articles/ohanlon/1998ndu.htm)>

OMAN, Charles, **A History of the Art of War in the Middle Ages**, 2 Vols., Greenhill Books, London, 1991.

PARKER, Geoffrey, "The 'Military Revolution,' 1560-1660—a Myth?", **Journal of Modern History**, Vol. 48, Issue 2, June 1976, s.195-214 ayrıca The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe, Clifford J. Rogers (Editor), Westview Press, 1995 içinde, s. 37-54.

PARKER, Geoffrey, **The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West**, 1500-1800, Cambridge University Press, 1996.

PARKER, Geoffrey, The "Military Revolution," 1955-2005: From Belfast to Barcelona and The Hague, **The Journal of Military History**, Vol. 69, No.1, January 2005, s. 205-209.

POMERANZ, Kenneth, The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy, Princeton University Press Princeton, N.J, 2000.

ROBERTS, Michael, "The Military Revolution, 1560-1660". The Military Revolution Debate: **Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Clifford J. Rogers (Editor), Westview Press, 1995 içinde s. 13-35.

ROGERS, Clifford J., The Military Revolutions of the Hundred Years War, **The Journal of Military History**, Vol. 57, Issue 2, April 1993, s. 241-78. ayrıca The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe, Clifford J. Rogers (Editor), Westview Press, 1995 içinde s. 55-93.

ROGERS, Clifford J.(Editör), The Military Revolution Debate: **Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe**, Westview Press, 1995.

ROGERS, Clifford J., **The Efficacy of the English Longbow: A Reply to Kelly De Vries**, The Journal of Military History, Vol. 5, No. 2, 1998, s. 233-42.

VERBRUGGEN, J.F., **The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages from the Eighth Century to 1340**, Boydell Press, 1997.

